

1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι αξίες ούτε μέσα στα πράγματα βρίσκονται ούτε δημιουργούνται ελεύθερα από τη συνείδηση, αλλά εκφράζουν μια σχέση: τη σχέση του Εγώ με τα πράγματα, ενός υποκειμένου προς τα αντικείμενα.

Ε. Παπανούτσος, *Ηθική*, 1970: 335

Οι σχέσεις ισοδυναμίας μεταξύ πρωτότυπου και μεταφρασμένου κειμένου αποτελούν μόνιμο ζητούμενο στη μετάφραση, τόσο στο επίπεδο της πρακτικής όσο και της θεωρίας. Η συζήτηση αυτή κρατά περισσότερο από 2000 χρόνια και ξεκίνησε με την προτροπή – οδηγία – του Κικέρωνα σύμφωνα με την οποία πρέπει να αποφεύγεται η μετάφραση “*verbum pro verbum*”. Αντίθετα ο Οράτιος εγκωμιάζει τον “*fidus interpres*”, αναφερόμενος στον μεταφραστή που σέβεται τη φορμαλιστική ισοδυναμία του μεταφραζόμενου προς το μεταφράζον και θέτει ως αρχή την κατά λέξη μετάφραση.

Τέσσερις αιώνες αργότερα έρχεται ο Ευσέβιος Ιερώνυμος (Άγιος Ιερώνυμος) για να δηλώσει στο δοκίμιό του *De optimo genere interpretandi*² (περί αρίστης μεθόδου του μεταφράζειν), την πλήρη συμφωνία του με τη θέση του Κικέρωνα, εξαιρώντας όμως τις ιερές γραφές, όπου θεωρεί ότι η σειρά των λέξεων είναι απαραίτητη γιατί αποτελεί “μυστήριο”. Με άλλα λόγια νομιμοποιεί ανάλογα με τα

¹ Περιγράφεται εκτενώς από τον Μ. Ballard (1992), ο οποίος επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην ιστορική διαδρομή της μεταφρασεολογίας.

² Πρβ. V. Larbaud (1946).

κείμενα δύο μεθόδους μετάφρασης: κατά τη μορφή και κατά το περιεχόμενο.

Έκτοτε, η απάντηση στο ερώτημα, σχετικά με την ισοδυναμία των μεταφράσεων, παλινδρομεί προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση. Σύμφωνα με τον J. Kelly (1979) στο κεφάλαιο “Fidelity, Spirit and Truth”, μέχρι το 17^ο αιώνα, πιστή μετάφραση θεωρείται μόνο αυτή που σέβεται **τη φορμαλιστική ισοδυναμία**. Από το 17^ο αιώνα και μετά δίνεται έμφαση στην αισθητική του μεταφρασμένου κειμένου και εμφανίζεται το **ρεύμα της ελεύθερης μετάφρασης**, το γνωστό ως “ωραίες άπιστες” μεταφράσεις (les belles infidèles).

Τα τελευταία χρόνια καταγγέλλεται τόσο η ελεύθερη όσο και η κατά λέξη μετάφραση, χωρίς ωστόσο να δοθεί απάντηση στο ζήτημα της πιστής μετάφρασης, το οποίο εξακολουθεί να τίθεται με την ίδια οξύτητα. Χρησιμοποιείται ο όρος της ισοδυναμίας, καθώς η έννοια της πιστότητας θεωρείται δεδομένη παρά το γεγονός ότι παραμένει απροσδιόριστη και συγκεχυμένη. Ο G. Mounin (1976:145) διατείνεται ότι οι μεταφράσεις όπως και οι γυναίκες για να είναι τέλειες πρέπει όχι μόνο να είναι πιστές αλλά και ωραίες.

Έτσι, ιστορικά η εκτίμηση που επικρατούσε – και ίσως να επικρατεί ακόμη όσο η πρακτική της μετάφρασης θεωρείται αποκλειστικά και μόνο τέχνη – για την ισοδυναμία των κειμένων (πρωτότυπου και μεταφρασμένου) συμπυκνώνεται στις γνωστές αντιπαραθέσεις:

α) κατά λέξη και ελεύθερη μετάφραση (τις γνωστές πιστές και ωραίες άπιστες μεταφράσεις),

β) προτεραιότητα στη μορφή έναντι του περιεχομένου ή το αντίστροφο.

Παρ’όλο που οι δύο θέσεις φαίνονται να είναι ισότιμες, κατά βάση είναι διαφορετικές, καθώς η αντίθεση πιστές/άπιστες μπορεί να ανάγεται τόσο στο επίπεδο της μορφής όσο και του περιεχομένου. Οι αντιλήψεις αυτές εκδηλώθηκαν σε υψηλούς τόνους για τις μεταφράσεις δύο τύπων κειμένων: των θεολογικών και των λογοτεχνικών.